

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
STRATEGINIŲ KOMPETENCIJŲ GRUPĖ
SOCIALINĖS POLITIKOS GRUPĖ

PAŽYMA

DĖL MOKSLO IR STUDIJŲ ĮSTATYMO NR. XI-242 4, 10, 11, 15, 27, 28, 35, 38, 39, 52, 53, 56, 58, 60, 65, 66, 67, 71, 72, 72¹, 73, 75³, 77, 85 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 64¹ STRAIPSNIŲ ĮSTATYMO, MOKSLO IR STUDIJŲ ĮSTATYMO NR. XI-242 46, 59, 74, 75, 75¹, 75², 75³, 76, 77, 82, 83 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO, 9 STRAIPSNIO PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 76¹, 76², 83¹ STRAIPSNIAIS ĮSTATYMO NR. XIV-654 3 IR 16 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO IR VALSTYBĖS ĮSTAIGŲ DARBUOTOJŲ DARBO APMOKĖJIMO IR KOMISIJŲ NARIŲ ATLYGIO UŽ DARBĄ ĮSTATYMO NR. XIII-198 1 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ (toliau – kartu Projektai) (TAP-22-947(2); TAIS Nr.: 22-6937(3))

2022-06-01 Nr. NV-1533

Vilnius

Projektų rengėjas - Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (toliau – Ministerija).

Projektų tikslas. Išgryninti mokslo ir studijų institucijų (toliau – MSI) veiklos tikslus, tobulinti mokslo ir studijų sistemos valdymą ir gerinti studijų ir mokslo (meno) veiklos kokybę, įdiegti tyrėjų karjeros modelį, apibrėžtą ES dokumentu „European Framework for research careers“, sukurti teisinio reguliavimo sąlygas, reikalingas tyrėjų karjeros patrauklumui didinti, reglamentuoti apmokėjimą iš valstybės biudžeto lėšų asmenims, paskirtiems į Lietuvos mokslo tarybos valdybos ir ekspertinių komitetų narius ir kt.

Dabartinė situacija.

- Lietuvos mokslo sektorius susiduria su kritinės tyrėjų masės, reikalingos proveržiui mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (toliau – MTEP) srityje, trūkumu. 2019 m. duomenimis, tyrėjų dalis Lietuvos mokslo ir studijų institucijose (0,46 proc.) yra artima ES vidurkiui (0,39 proc.), skiriamas finansavimas – ženkliai mažesnis (išlaidos MTEP aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose viename Lietuvos tyrėjui per metus sudarytų 40 tūkst. Eur, kai vidutiniškai ES viename tyrėjui tenka net tris kartus daugiau – 120 tūkst. Eur). Tokia situacija turi neigiamą poveikį MSI pritraukiant geriausius kandidatus ir juos išlaikant, tyrėjų motyvacijai ir produktyvumui, MSI veiklos tvarumui ir rezultatų kokybei. **Horizonto 2020 programoje Lietuva pagal pritrauktas lėšas užima 26 vietą tarp 27 šalių. 2018 m. ekspertinio MTEP vertinimo metu 9 iš 117 tyrėjų grupių veiklos kokybė įvertinta 5 iš 5.**
- Perpus mažesnis doktorantūros absolventų skaičius nei vidutiniškai ES (Lietuvoje 0,9 naujų daktaro laipsnį įgijusiųjų tūkstančiui gyventojų, vidutiniškai ES – 1,9) ir nedidelis užsienio talentų pritraukimo procentas (Lietuva – 6,8 proc. nuo visų doktorantų sudaro doktorantai iš užsienio šalių, kai ES vidurkis daugiau kaip 20 proc.) identifikuoja ir menką konkurenciją dėl tyrėjų pozicijų Lietuvos mokslo sistemoje.
- Sąlyginai nedidelei, tarptautiniu mastu pajėgiai konkuruoti mokslo bendruomenei yra sudėtinga lygiavertiškai su stipriausiomis ES šalimis dalyvauti ES ir kitose tarptautinėse mokslo programose, išlaikyti ir pritraukti talentingus Lietuvos ir užsienio šalių mokslininkus.
- Kolegijose MTEP veikla praktiškai nevertinama ir įstatymu nėra privaloma. Instituciniame vertinime kolegijų valdymo ir kokybės užtikrinimo balas vyrauja 1-2 (iš 5). 2021 m. 23 proc. priimtų studentų į kolegijas, neatitiko minimalių reikalavimų. Tik 44 proc. kolegijų absolventų įsidarbina pagal išsilavinimo lygį. Iš 100 studijų kryptių, tik 5-iose studijas vykdo tik kolegijos, kitose vykdo tik universitetai (49 kryptys) arba ir kolegijos ir universitetai (46 kryptys).
- Studentų iš užsienio dalis Lietuvoje – 6 proc. (ES vidurkis – 7,5, Estija – 11,1). Valstybės biudžeto finansavimas MTEP – 0,32 proc. nuo BVP (ES vidurkis – 0,65, Estija – 0,61). Išlaidos viename studentui – 3243 Eur (ES vidurkis – 9880 Eur, Estija – 6842 Eur).

Šiuo metu Mokslo ir studijų įstatyme (toliau – MSI):

- valstybinės aukštosios mokyklos tarybos funkcijas, reglamentuojančių valstybinių aukštųjų mokyklų reorganizavimą ir likvidavimą, nuostatos ta apimtimi, kiek tai susiję su aukštosios mokyklos tarybos funkcija teikti teisės aktų projektus tiesiogiai Seimui, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 68 straipsniui;
- MTEP (meno) veikla ir vykdomos studijos nėra susieti rezultatais, t.y., universitete gali būti vykdomos studijos, net jei MTEP (meno) veiklos rezultatai yra žemo lygio ar kolegijų atveju – taikomieji moksliniai tyrimai visai nevykdomi;
- kolegijoms moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai, meno veiklai plėtoti skiriama ne mažiau kaip 10 proc. nuo kolegijų bazinio finansavimo lėšų;
- nustatytas reikalavimas atlikti 30 arba 40 (priklausomai nuo studijų programos apimties – 90 arba 120) studijų kreditų apimties praktiką taikomas tik trumposios studijų pakopos studentams, nors praktinis rengimas aktualus visoms konkrečiai profesijai specialistus rengiančioms studijų programoms;
- nėra numatytas centralizuotas visų asmenų, stojančių į trumposios pakopos, pirmosios pakopos, vientisąsias ir profesines studijas, priėmimo organizavimas;
- dabartinė studijų finansavimo tvarka skatina dėmesį sutelkti labiau ties studentų skaičiaus išlaikymu, bet ne ties studijų kokybe, nes studijų finansavimas priklauso nuo kiekvieno studento ir yra pernelyg jautrus studentų skaičiaus pokyčiui studijų laikotarpiu; studijų finansavimo modelis netiesiogiai veikia vidines studijų kokybės užtikrinimo sistemas;
- tyrėjo sąvoka apibrėžiama labai plačiai, nekonkretizuojama, kokius kriterijus turėtų atitikti tyrėjas, dirbantis MSI, kaip keičiasi tyrėjo karjera priklausomai nuo jo mokslinės patirties, kompetencijos ir indėlio į MSI mokslinę veiklą;
- numatyta, kad dėstytojų pareigybės yra profesorius, docentas, lektorius, asistentas; numatyta kokias pagrindines akademines veiklas turi vykdyti į pareigas pretenduojantis asmuo; neapibrėžti mokslinės veiklos reikalavimai dėstytojams; numatyta, kad mokslo darbuotojai yra tyrėjai, einantys vyriausiojo mokslo darbuotojo, vyresniojo mokslo darbuotojo, mokslo darbuotojo, jaunesniojo mokslo darbuotojo pareigas, ir mokslininkai stažuotojai; išskyrus jaunesnįjį mokslo darbuotoją, kitų pareigybių asmenys turi būti mokslininkai; mokslo darbuotojų kvalifikaciniai reikalavimai yra nustatomi aukštosios mokyklos ir jie negali būti žemesni negu Lietuvos mokslo tarybos nustatyti minimalūs kvalifikaciniai reikalavimai ir kt.;
- numatyta, kad asmenys į MSI dėstytojų ir mokslo darbuotojų pareigas, priimami viešo konkurso būdu 5 m. kadencijai. Likus 3 mėn. iki kadencijos pabaigos skelbiamas viešas konkursas šioms pareigoms eiti. Su asmeniu antrą kartą laimėjusiu viešą konkursą sudaroma neterminuota darbo sutartis;
- Valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo ir komisijų narių atlygio už darbą įstatymas nėra taikomas Lietuvos mokslo tarybos valdybos ir ekspertų komitetų nariams ir kt.

Projektų esmė, nauda. Siūloma:

- **Siekti modernaus ir efektyvaus mokslo ir studijų sistemos valdymo**
  - Įgyvendinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. birželio 29 d. nutarimą Nr. KT15-N10/2018 ir išsamiau reglamentuoti universitetų ir kolegijų reorganizavimo ir likvidavimo procedūras nustatant, kad aukštosios mokyklos taryba, suderinusi su senatu (akademinė taryba), teisės aktų projektus dėl aukštosios mokyklos statuto pakeitimų, reorganizavimo sąlygų ar likvidavimo plano pateikia ne Seimui, o Vyriausybei ir, kad sprendimą dėl valstybinio universiteto reorganizavimo (likvidavimo) priima Seimas Vyriausybės teikimu, o dėl valstybinės kolegijos reorganizavimo (likvidavimo) – Vyriausybė Ministerijos teikimu;
  - nustatyti, kad jeigu reorganizavime dalyvaujančių valstybinių aukštųjų mokyklų valdymo organai nustatytu laiku neparengia ir nepateikia Vyriausybei reorganizavimo sąlygų projekto ir po reorganizavimo veiksiančios aukštosios mokyklos statuto projekto, juos rengia ir teikia Vyriausybei Ministerija, į rengimo procesą įtraukdama visų reorganizavime dalyvaujančių aukštųjų mokyklų valdymo organus;

- įtvirtinti nuostatą, kad tuo atveju, jeigu Seimas arba Vyriausybė nutartų pakeisti aukštosios mokyklos statutą kitaip, negu aukštosios mokyklos taryba buvo pateikusi Vyriausybei, būtų išklausyta aukštosios mokyklos nuomonė.
- **Išgryninti mokslo ir studijų institucijų veiklos tikslus, siekiant gerinti studijų ir mokslo veiklos kokybę bei koncentruoti išteklius:**
  - nustatyti aukštosioms mokykloms kokybinius reikalavimus, siejamus su mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir (arba) meno veiklos (toliau – MTEP (meno) veikla) rezultatais kiekvienai (išskyrus trumpųjų) studijų pakopai; nustatyti, kad kolegijos privalo vykdyti taikomuosius mokslinius tyrimus, universitetai – taikomuosius ir fundamentinius, ir jų vykdoma MTEP (meno) veikla vertinama pagal iš anksto Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtintus šios veiklos vertinimo kriterijus; nustatyti šiems reikalavimams proporcingą pereinamąjį laikotarpį (iki 2028 m. numatomo ekspertinio MTEP (meno) veiklos vertinimo);
  - kolegijoms numatyti teises prielaidas teikti profesinio magistro kvalifikacinį laipsnį, jeigu atitiktų MSI nustatyti reikalavimus;
  - įteisinti universiteto akademinį padalinį (Lietuvos aukštosiose mokyklose vyraujantys akademiniai padaliniai yra fakultetas arba į fakulteto sudėtį neįeinantis institutas, mokykla, akademija), kuris (Vyriausybės teikimu ir Seimui pritarus, t. y. tokį padalinį įteisinus universiteto statute) galėtų vykdyti Vyriausybės nustatytos studijų krypties (krypčių, krypčių grupės) visų pakopų studijas;
  - didinti finansavimą kolegijoms MTEP ir meno veiklai plėtoti, skiriant 2024 m. ne mažiau kaip 15 proc., 2025 ir vėlesniais metais – ne mažiau kaip 20 proc. kolegijų bazinio finansavimo lėšų.
- **Studijų ir mokslo veiklos reglamentavimo tobulinimas siekiant sklandžiai taikyti MSI praktikoje:**
  - įtvirtinti, kad pačios aukštosios mokyklos gali nustatyti tvarką, kaip priimami asmenys, įgiję magistro kvalifikacinį laipsnį, studijuoti doktorantūroje;
  - nustatyti, kad ne tik trumposios pakopos, bet ir koleginių studijų programose studentų praktinis rengimas turi sudaryti ne mažiau kaip trečdalį studijų programos apimtį;
  - nustatyti, kad aukštoji mokykla, rengdama naują/atnaujindama vykdomą studijų programą, galėtų pasirinkti jai aktualią studijų apimtį ir kt.;
- **Sudaryti teises prielaidas pokyčiams efektyviau vykdyti ir planuoti priėmimo procesą bei paskirstyti finansavimą studijoms:**
  - įtvirtinti nuostatas dėl centralizuoto asmenų, stojančių į trumposios pakopos, pirmosios pakopos, vientisąsias ir profesines studijas, priėmimo vykdymo;
  - siekiant sumažinant pavienio studento įtaką studijų finansavimui iš valstybės biudžeto, siūloma valstybės biudžeto lėšas studijoms skaičiuoti ne pagal kiekvienų metų faktinį užimtų valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių, bet pagal priėmimo metais užfiksuotą valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių. Studijų laikotarpiu finansavimas išliktų nepakitęs, jei studentų „nubyrėjimas“ tam tikroje studijų krypčių grupėje (pirmosios pakopos, vientisųjų ir antrosios pakopos studijų) arba mokslo ar meno srityje (trečiosios pakopos studijų) neviršytų 25 proc. Jei „nubyrėjimas“ būtų didesnis už nustatytąjį, finansavimas atitinkamai būtų mažinamas.
  - numatyti daugiau laisvės pačioms aukštosioms mokykloms atsižvelgus į stojančiųjų pasirinkimus reguliuoti jų pasiskirstymą pagal studijų krypčių grupes ir kt.
- **Nustatyti aiškiai apibrėžtus tyrėjo karjeros etapus bei didinti tyrėjo karjeros stabilumą, taip pat nustatyti, kad Lietuvos mokslo tarybos valdybos nariams ir ekspertų komitetų nariams už jų veiklą būtų apmokama įstatymo nustatyta tvarka:**
  - įtvirtinamas tyrėjų karjeros suskirstymas į keturias pakopas (pradedantis tyrėjas, pripažintas tyrėjas, patyręs tyrėjas, pirmaujantis tyrėjas) pagal tyrėjų patirtį ir mokslinės veiklos pasiekimus. Tyrėjų karjeros pakopų numatytas ir susiejimas su mokslo darbuotojų ir dėstytojų pareigybėmis atliepian Europos mokslinių tyrimų erdvės tyrėjų karjeros pakopas, sukurs prielaidas didinti tarpsektorinį ir tarpinstitucinį judumą, didinti karjeros galimybių palyginamumą (tarp institucijų, sektorių, ES šalių narių) ir skaidrumą

pretenduojančią į pareigas, taip pat užtikrins tarptautinės tyrėjo karjeros patrauklumą, didins užsienio tyrėjų pritraukimą. Kiekvienos pakopos tyrėjų privalomas kompetencijas nustatytą Lietuvos mokslo taryba. Įvedama nauja „tyrėjo padėjėjo“ pareigybė ir kt.;

- **koreguoti nuostatas susijusias su priėmimu į mokslo ir studijų institucijų dėstytojų ir mokslo darbuotojų pareigas:** nustatyti, kad viešas konkursas į dėstytojo ar mokslo darbuotojo pareigas skelbiamas ne vėliau kaip 6 mėn. iki numatomos darbo pradžios; numatoma, kad pretendentas pateikia savo veiklos planą 5 m. laikotarpiui; su asmeniu, MSI laimėjusiu konkursą dėstytojo ir (ar) mokslo darbuotojo pareigoms eiti, sudaroma terminuota darbo sutartis 5 m. laikotarpiui; atsisakoma nuostatos, kad baigiantis 5 m. terminuotai darbo sutarčiai (kadencijai) asmuo į tas pačias pareigas turi pretenduoti viešo konkurso tvarka ir numatoma, kad likus ne mažiau kaip 3 mėn. iki terminuotos darbo sutarties pabaigos, MSI nustatyta tvarka vykdoma atestacija, kurios metu yra atliekamas darbuotojo veiklos per vertinimas ir kt.;
- **nustatyti, kad Lietuvos mokslo tarybos valdybos nariams ir komitetų nariams už jų veiklą būtų apmokama Valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo ir komisijų narių atlygio už darbą įstatymo nustatyta tvarka.** Lietuvos mokslo tarybos valdybos ir ekspertų komitetų nariams būtų apmokama pagal tą pačią tvarką, kuri taikoma ir kitiems įstatymų pagrindais sudaromų komisijų nariams.
- Esminius pokyčius lemiantys MSI pakeitimai, susiję su reikalavimais MTEP (meno) veiklai ir jos vertinimo rezultatais, įsigalioję nuo 2029 m. sausio 1 d., kitų straipsnių pakeitimai įsigalioję kitomis datomis, t.y. nuo 2022 m. rugsėjo 1 d., 2023 m. sausio 1 d., liepos 1 d. ir kt.
- **Seimo prašoma Projektus svarstyti skubos tvarka. Kartu su Projektais teikiamas Vyriausybės posėdžio protokolo projektas, kuriuo Ministerija įsipareigoja iki 2023 m. sausio 1 d. parengti ir pateikti Vyriausybei Viešųjų įstaigų įstatymo 15 str. pakeitimų projektą, kuriame būtų numatyti viešųjų įstaigų reorganizavimo ypatumai, įskaitant ir subjektus, rengiančius reorganizavimo sąlygas.**
- Projektams įgyvendinti numatytos papildomos lėšos. Finansinės projekcijos numatytos ir patvirtintos, Vyriausybės 2022 m. sausio 26 d. nutarimu Nr. 67 patvirtintoje 2022–2030 m. Mokslo plėtros programoje. Siekiant sudaryti prielaidas stiprinti kolegijų MTEP, MSI projektu siūloma didinti finansavimą kolegijoms MTEP ir meno veiklai plėtoti, skiriant 2024 m. ne mažiau kaip 15 proc., 2025 ir vėlesniais metais – ne mažiau kaip 20 proc. kolegijų bazinio finansavimo lėšų. Palyginti su prieš tai metais, tam papildomai reikės: 2024 m. – 3 392 tūkst. Eur, 2025 m. – 4 419 tūkst. Eur.

Nauda: naujas teisinis reguliavimas sudarys prielaidas įgyvendinti Vyriausybės programos nuostatas siekiant pasaulinio lygio mokslo ir aukščiausios kokybės, tarptautiškų ir prieinamų studijų, sudarys vienodas sąlygas tyrėjams, jų karjerai bei tarptautiniam mobilumui, kartu didinant tyrėjo darbo karjeros patrauklumą ir užsienio tyrėjų pritraukimą; sukurs teisinės prielaidas skatinančias studentų įsidarbinimą mokslinių tyrimų projektinėse veiklose, naujų talentų pritraukimą; stabilesnis studijų finansavimas sudarys prielaidas nuosekliau organizuoti ir vykdyti veiklą; eliminuos MSI prieštaravimą Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir kt.

Atitiktis Vyriausybės programai. Siejasi su Vyriausybės programos 54.2 pap. „Aiškos universitetų ir kolegijų misijos. Išgryninsime universitetų ir kolegijų misijas, kokybės reikalavimus, aiškiai diferencijuosime aukštojo mokslo lygius ir įgyjamas kompetencijas (...)“ ir Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano 1.7.1 veiksmu (Išgryninti mokslo ir studijų institucijų veiklos tikslus ir finansavimo modelį, MTEP vertinimo ir finansavimo modelį bei valstybės finansuojamų vietų planavimo ir stojančiųjų priėmimo procesą, suvienodinti minimalius stojimo reikalavimus mokantiems už mokslą ir valstybės finansuojamiems studentams ir priėmimo procese numatyti daugiau galimybių pačioms aukštosioms mokykloms pasirinkti studentus, pakeičiant Mokslo ir studijų įstatymą; įgyvendinimo terminas 2022 m. II ketv.).

Derinimas. Ministerija š. m. balandžio mėn. organizavo nuotolinę viešąją konsultaciją, kurioje buvo pakviesti Lietuvos mokslo tarybos, Lietuvos universitetų rektorių konferencijos, Lietuvos kolegijų direktorių konferencijos, Lietuvos aukštųjų mokyklų profesinių sąjungų susivienijimo, Lietuvos

studentų sąjungos ir kitų institucijų atstovai. Projektai derinti su Teisingumo ministerija, Finansų ministerija, Ekonomikos ir inovacijų ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos universitetų rektorių konferencija, Lietuvos mokslinių tyrimų institutų direktorių konferencija, Lietuvos kolegijų direktorių konferencija, Lietuvos aukštųjų mokyklų profesinių sąjungų susivienijimu, Lietuvos mokslo taryba, Lietuvos studentų sąjunga, Vilniaus universiteto Studentų atstovybė, Jaunųjų mokslininkų sąjunga, Lietuvos švietimo taryba, Studijų kokybės vertinimo centru. Pasiūlymus pateikė Sveikatos apsaugos ministerija, Lietuvos mokslų akademija, Lietuvos verslo konfederacija, gauta kelių universitetų kartu išreikšta nuomonė. Projektams išvadų nepateikė Lietuvos aukštųjų mokyklų profesinių sąjungų susivienijimas, Jaunųjų mokslininkų sąjunga, Lietuvos švietimo taryba, Lietuvos studentų sąjunga, Vilniaus universiteto Studentų atstovybė, Jaunųjų mokslininkų sąjunga.

Projektas svarstytas 2022 m. gegužės 31 d. tarpinstituciniame pasitarime ir patikslintas įvertinus Teisingumo ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Finansų ministerijos, išsakytas ir darbo tvarka pateiktas Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės (pastebėjimai pateikti ir 2022 m. birželio 1 d. išvadoje NV - 1528) ir kitas pastabas ir pasiūlymus. Argumentai dėl likusių pastabų ir pasiūlymų, į kuriuos neatsižvelgta ar atsižvelgta iš dalies, pateikti derinimo pažymoje.

Dalykinio vertinimo išvada. Siūlytina Projektus svarstyti Vyriausybės posėdžio B dalyje.

Socialinės politikos grupės patarėja

Aistė Zedelytė – Kaminskė

Strateginių kompetencijų grupės vyresnioji patarėja

Jolita Bočiarovienė

tel. +370 5 209 8741, el.p. aiste.zedelyte@lr.lt

tel. +370 5 209 8816, el.p. jolita.bociaroviene@lr.lt